

עקרונות ויישומים בניתוח סטטיסטי

פרק 33 - מבחנים אפרמטריים למדגמים בלתי תלויים

תוכן העניינים

1. מבחן ווילקוקסון למדגמים בלתי תלויים..... 1
2. מבחן פישר..... 8
3. מבחן פישר - קירוב נורמלי..... 12

מבחן ווילקוקסון למדגמים בלתי תלויים – רקע

מבחן ווילקוקסון למדגמים בלתי תלויים נכנס לקטגוריות המבחנים האפרמטריים. מבחן זה רלבנטי כאשר רוצים להשוות בין שתי אוכלוסיות על סמך שני מדגמים בלתי תלויים. המשתנה התלוי הוא משתנה כמותי שאינו מתפלג נורמלית או משתנה מסולם סדר. מבחן זה הוא החלופה האפרמטרית למבחן הפרמטרי להשוואת תוחלות על סמך שני מדגמים בלתי תלויים.

דוגמה:

מחקר חינוכי מעוניין להשוות בין 2 שיטות חינוך. המחקר רוצה לבדוק האם קיים הבדל ברמת ביטחון העצמי של הילדים בשיטות החינוך השונות. נבחרו באקראי 5 ילדים שחונכו בשיטת A. כמו כן נדגמו באקראי 5 ילדים שחונכו בשיטת B. פסיכולוגים בחנו את 10 הילדים ונתנו ציון לביטחון העצמי בסקאלה של 1-20. מהן ההשערות ומהו המבחן הסטטיסטי המתאים?

שיטה A	שיטה B
16	14
17	14
20	19
10	9
18	8

כדי לבצע את המבחן יש לחשב על סמך תוצאות המדגם את סטטיסטי המבחן שנסמן באות U.

השלבים לחישוב סטטיסטי המבחן:

- נסדר את כלל התצפיות של המחקר בסדר עולה מהנמוך ביותר לגבוה ביותר אך יש לדעת כל תצפית מאיזה מדגם היא באה.
- נדרג את כלל התצפיות של המחקר (אם יש תצפיות עם ערכים זהים הדירוג שלהן יהיה ממוצע המקומות שהם תופסים)
- נחשב את W_1 - סכום הדירוגים של התצפיות השייכות למדגם 1,
- W_2 - סכום הדירוגים של התצפיות השייכות למדגם 2.
- נחשב את הגדלים הבאים:

$$U_1 = W_1 - \frac{n_1(n_1 + 1)}{2} \quad U_2 = W_2 - \frac{n_2(n_2 + 1)}{2}$$

- הסטטיסטי U : במבחן דו צדדי $U = \min(U_1, U_2)$ במבחן חד צדדי U יהיה ה- U_i , שאמור להיות יותר קטן לפי השערת המחקר.

כדי להגיע למסקנה יש שני סוגים של טבלאות סטטיסטיות.
 טבלה מהסוג הראשון: עוזרת לנו לחשב את מובהקות התוצאה לאחר שחישבנו את
 ה- U הסטטיסטי.

טבלה מהסוג השני שקובעת מראש את הערך הקריטי של U שנסמן ב- U_c .

טבלה מהסוג הראשון	טבלה מהסוג השני
$n_1 - n_2 \leq 8$	n_1 או $n_2 \geq 9$
עוזרת לחשב על סמך תוצאות המדגם את P_v אם $P_v \leq \alpha$ דוחים את H_0 .	נותנת את הערך הקריטי U_c כל הכרעה: נדחה את H_0 אם $U \leq U_c$

דוגמה:

מה המסקנה ברמת מובהקות של 5%?

טבלאות למציאת מובהקות התוצאה במבחן ווילקוקסון למדגמים בלתי תלויים

 $n_2 = 3$

u	n_1		
	1	2	3
0	0.250	0.100	0.050
12	0.500	0.200	0.100
3	0.750	0.400	0.200
4		0.600	0.350
5			0.500
			0.650

 $n_2 = 4$

u	n_1			
	1	2	3	4
0	0.200	0.067	0.028	0.014
1	0.400	0.133	0.057	0.029
2	0.600	0.267	0.114	0.057
3		0.400	0.200	0.100
4		0.600	0.314	0.171
5			0.429	0.243
6			0.571	0.343
7				0.443
8				0.557

 $n_2 = 5$

u	n_1				
	1	2	3	4	5
0	0.167	0.047	0.018	0.008	0.004
1	0.333	0.095	0.036	0.016	0.008
2	0.500	0.190	0.071	0.032	0.016
3	0.667	0.286	0.125	0.056	0.028
4		0.429	0.196	0.095	0.048
5		0.571	0.286	0.143	0.075
6			0.393	0.206	0.111
7			0.500	0.278	0.155
8			0.607	0.365	0.210
9				0.452	0.274
10				0.548	0.345
11					0.421
12					0.500
13					0.579

$$n_2 = 6$$

u	n_1					
	1	2	3	4	5	6
0	0.143	0.036	0.012	0.005	0.002	0.001
1	0.286	0.071	0.024	0.010	0.004	0.002
2	0.428	0.143	0.048	0.019	0.009	0.004
3	0.571	0.214	0.083	0.033	0.015	0.008
4		0.321	0.131	0.057	0.026	0.013
5		0.429	0.190	0.086	0.041	0.021
6		0.571	0.274	0.129	0.063	0.032
7			0.357	0.176	0.089	0.047
8			0.452	0.238	0.123	0.066
9			0.548	0.305	0.165	0.090
10				0.381	0.214	0.120
11				0.457	0.268	0.155
12				0.545	0.331	0.197
13					0.396	0.242
14					0.465	0.294
15					0.535	0.350
16						0.409
17						0.469
18						0.531

$$n_2 = 7$$

u	n_1						
	1	2	3	4	5	6	7
0	0.125	0.028	0.008	0.003	0.001	0.001	0.000
1	0.250	0.056	0.017	0.006	0.003	0.001	0.001
2	0.375	0.111	0.033	0.012	0.005	0.002	0.001
3	0.500	0.167	0.058	0.021	0.009	0.004	0.002
4	0.625	0.250	0.092	0.036	0.015	0.007	0.003
5		0.333	0.133	0.055	0.024	0.011	0.006
6		0.444	0.192	0.082	0.037	0.017	0.009
7		0.556	0.258	0.115	0.053	0.026	0.013
8			0.333	0.158	0.074	0.037	0.019
9			0.417	0.206	0.101	0.051	0.027
10			0.500	0.264	0.134	0.069	0.036
11			0.583	0.324	0.172	0.090	0.049
12				0.394	0.216	0.117	0.064
13				0.464	0.265	0.147	0.082
14				0.538	0.319	0.183	0.104
15					0.378	0.223	0.130
16					0.438	0.267	0.159
17					0.500	0.314	0.191
18					0.562	0.365	0.228
19						0.418	0.267
20						0.473	0.310
21						0.527	0.355
22							0.402
23							0.451
24							0.500
25							0.549

$$n_2 = 8$$

u	n_1							
	1	2	3	4	5	6	7	8
0	0.111	0.022	0.006	0.002	0.001	0.000	0.000	0.000
1	0.222	0.044	0.012	0.004	0.002	0.001	0.000	0.000
2	0.333	0.089	0.024	0.008	0.003	0.001	0.001	0.000
3	0.444	0.133	0.042	0.014	0.005	0.002	0.001	0.001
4	0.556	0.200	0.067	0.024	0.009	0.004	0.002	0.001
5		0.267	0.097	0.036	0.015	0.006	0.003	0.001
6		0.356	0.139	0.055	0.023	0.010	0.005	0.002
7		0.444	0.188	0.077	0.033	0.015	0.007	0.003
8		0.556	0.248	0.107	0.047	0.021	0.010	0.005
9			0.315	0.141	0.064	0.030	0.014	0.007
10			0.387	0.184	0.085	0.041	0.020	0.010
11			0.461	0.230	0.111	0.054	0.027	0.014
12			0.539	0.285	0.142	0.071	0.036	0.019
13				0.341	0.177	0.091	0.047	0.025
14				0.404	0.217	0.114	0.060	0.032
15				0.467	0.262	0.141	0.076	0.041
16				0.533	0.311	0.172	0.095	0.052
17					0.362	0.207	0.116	0.065
18					0.416	0.245	0.140	0.080
19					0.472	0.286	0.168	0.097
20					0.528	0.331	0.198	0.117
21						0.377	0.232	0.139
22						0.426	0.268	0.164
23						0.475	0.306	0.101
24						0.525	0.347	0.221
25							0.389	0.253
26							0.433	0.287
27							0.478	0.323
28							0.522	0.360
29								0.399
30								0.439
31								0.480
32								0.520

טבלה למציאת U_c

ברמת מובהקות של 5% למבחן חד צדדי או ברמת מובהקות של 10% למבחן דו צדדי במבחן ווילקוקסון למדגמים בלתי תלויים.

n_1	n_2											
	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1											0	0
2	1	1	1	2	2	2	3	3	3	4	4	4
3	3	4	5	5	6	7	7	8	9	9	10	11
4	6	7	8	9	10	11	12	14	15	16	17	18
5	9	11	12	13	15	16	18	19	20	22	23	25
6	12	14	16	17	19	21	23	25	26	28	30	32
7	15	17	19	21	24	26	28	30	33	35	37	39
8	18	20	23	26	28	31	33	36	39	41	44	47
9	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54
10	24	27	31	34	37	41	44	48	51	55	58	62
11	27	31	34	38	42	46	50	54	57	61	65	69
12	30	34	38	42	47	51	55	60	64	68	72	77
13	33	37	42	47	51	56	61	65	70	75	80	84
14	36	41	46	51	56	61	66	71	77	82	87	92
15	39	44	50	55	61	66	72	77	83	88	94	100
16	42	48	54	60	65	71	77	83	89	95	101	107
17	45	51	57	64	70	77	83	89	96	102	109	115
18	48	55	61	68	75	82	88	95	102	109	116	123
19	51	58	65	72	80	87	94	101	109	116	123	130
20	54	62	69	77	84	92	100	107	115	123	130	138

שאלות

- (1) מעוניינים להשוות בין שתי קבוצות כדורסל. נלקחו 5 משחקים מקבוצה א' ושישה משחקים מקבוצה ב'. נבדק בכל משחק ועבור כל קבוצה מספר הנקודות שצברה במשחק. בדקו ברמת מובהקות של 5% האם קיים הבדל בין הקבוצות מבחינת הניקוד שצברה במשחק.

קבוצה א	קבוצה ב
68	82
82	74
78	82
94	64
87	67
	65

- (2) מעוניינים לבדוק האם קורס קיץ באנגלית משפר את יכולות האנגלית לתלמידי חטיבת ביניים. נלקחו 20 ילדים בגיל חטיבת הביניים ברמת אנגלית דומה. 12 מהם נשלחו לקורס קיץ והיתר לא. בסוף הקיץ כולם נבחנו במבחן באנגלית הציון הגבוה ביותר התקבל בקרב אחד שלא עשה את הקורס ושבעת הציונים הנמוכים ביותר היו גם בקרב תלמידים שלא עשו את הקורס. מה המסקנה ברמת מובהקות של 5%?
- (3) במחקר לבדיקת יעילות ויטמין C נבחרו 15 מתנדבים מבין עובדי המפעל. תשעה מהם נבחרו מקרית וקיבלו טיפול שוטף בוויטמין C, ואילו שאר המתנדבים (קבוצת הביקורת) קבלו גלולת סוכר. במשך שלוש שנות המחקר היו מספר ימי ההיעדרות בגלל ההצטננות:
 קבוצת הטיפול: 1, 3, 9, 3, 4, 0, 8, 12, 16.
 קבוצת הביקורת: 19, 7, 28, 13, 23, 12.
 בדקו ברמת מובהקות של 5% שמספר ימי המחלה במשך שלוש שנים מצטמצם ביותר מ-4 ימים עם לקיחת ויטמין C.

תשובות סופיות

- (1) לא נדחה את H_0 .
 (2) נדחה את H_0 .
 (3) לא נדחה את H_0 .

\\

מבחן פישר – רקע

מבחן זה הוא מבחן הנכנס לקטגוריית המבחנים האפרמטריים. משתמשים במבחן כאשר מתעניינים להשוות בין שתי אוכלוסיות והמשתנה התלוי הוא דיכוטומי, כלומר משתנה שיש לו שני ערכים אפשריים. במבחן זה יוצרים מדגם אחד שמקבל טיפול כלשהו ומדגם אחר המהווה קבוצת ביקורת ואינו מקבל את הטיפול. מבחן זה הוא החלופה האפרמטרית למבחן הפרמטרי להשוואת שתי פרופורציות על סמך שני מדגמים בלתי תלויים. במבחן הפרמטרי דורשים שבכל מדגם מספר ההצלחות וגם מספר הכישלונות יהיה לפחות 10 (הפחות מחמירים דורשים לפחות 5). מבחן פישר, אותו נעשה בפרק זה, נקרא בספרות המקצועית: "Fisher exact probability test".

דוגמה:

מעוניינים לבדוק האם שיעורי עזר יעילים בשיפור ההישגים בקורס סטטיסטיקה. נלקחו 2 כיתות הלומדות סטטיסטיקה בנות 15 תלמידים כל אחת. בכיתה אחת ניתנו שיעורי עזר ובכיתה השנייה לא ניתנו שיעורי עזר. בכיתה בה ניתנו שיעורי עזר נכשל בקורס ובכיתה שבה לא ניתנו שיעורי עזר 3 נכשלו בקורס. מהן השערות המחקר ומהו המבחן הסטטיסטי המתאים?

הטכניקה הנוחה ביותר למבחן פישר היא לחשב את מובהקות התוצאה ולדחות את השערת האפס אם $\alpha \geq PV$. מובהקות התוצאה היא הסיכוי לתוצאות של המדגם וקיצוני יותר בהנחת השערת האפס. כדי לחשב את מובהקות התוצאה נבנה טבלת שכיחות משותפת במבנה הבא:

סה"כ	"הצלחה"	"כישלון"	
A+B	B	A	קבוצת טיפול
C+D	D	C	קבוצת ביקורת
N	B+D	A+C	סה"כ

בנו את טבלת השכיחות המשותפת המתאימה לדוגמה:

סה"כ			
A+B	B	A	קבוצת טיפול
C+D	D	C	קבוצת ביקורת
N	B+D	A+C	סה"כ

דוגמה:

בהנחת השערת האפס התפלגות של A הינו משתנה מקרי היפר גיאומטרי שבו יש אוכלוסייה בגודל N , מתוכם $C + A$ "מיוחדים" ואנו דוגמים מתוכם מדגם בגודל $B + A$.

פונקציית ההסתברות של ההתפלגות ההיפר גיאומטרית במקרה זה,

$$\text{כאשר } X \text{ מייצג את השכיחות } A \text{ תהיה: } \frac{\binom{A+C}{x} \binom{B+D}{A+B-x}}{\binom{N}{A+B}}.$$

חשבו את מובהקות התוצאה בדוגמה ומה תהיה המסקנה ברמת מובהקות של 5%?

שאלות

(1) פסיכיאטרים נשאלו האם תרופה אנטי דיכאונית מסוימת אכן משפיעה על מצב הרוח. נלקחו 28 אנשים שהתלוננו על דיכאון ברמה דומה והם חולקו באקראי לשתי קבוצות: 16 נטלו את התרופה האנטי דיכאונית הנחקרת והיתר היוו קבוצת ביקורת ונטלו פלסיבו. כעבור 3 חודשים נבדק מצבם הנפשי של כל משתתפי המחקר. בקרב אלו שנטלו את התרופה רק 2 התלוננו על דיכאון ובקרב אלו שנטלו הפלסבו 6 התלוננו על דיכאון. מה המסקנה ברמת מובהקות של 10%?

(2) חנות פרחים מעוניינת לבדוק את הטענה שתאורה אולטרה סגולה מגדילה את אורך החיים של הפרחים. נדגמו 20 פרחים מאותו סוג. הם חולקו באקראי ל-2 קבוצות: 10 פרחים יהיו בקבוצת הניסוי, כלומר בתאורה אולטרה סגולה והפרחים הנותרים יהיו בקבוצת הביקורת – באותם התנאים בדיוק אך ללא תאורה אולטרה סגולה. כעבור 5 ימים נבדקו כלל הפרחים.

תקין	נבול	תאורה / מצב הפרח לאחר 5 ימים
9	1	אולטרה סגולה
3	7	רגילה

א. מה היא רמת המובהקות המינימלית עבורה יוסק שתאורה אולטרה סגולה מגדילה את אורך החיים של הפרחים?
 ב. כיצד התשובה לסעיף הקודם הייתה משתנה אם בקבוצת הביקורת היו נמצאים פחות פרחים נבולים?

(3) משרד החינוך הזמין מחקר שמטרתו היה לבדוק האם שנת צהריים קבועה בזמן לימודי התיכון משפיעה על הזכאות לבגרות. נדגמו בוגרי תיכון אקראיים שנשאלו שתי שאלות:
 Q1 - האם בזמן התיכון נהגת לישון צהריים באופן קבוע?
 Q2 - האם את/ה זכאית לתעודת בגרות?
 להלן התוצאות שהתקבלו.

א. רשמו את השערות המבחן. מהו המבחן הסטטיסטי המתאים? נמקו.
 ב. מהי מובהקות התוצאה?
 ג. בדקו את השערות המחקר ברמת מובהקות של 6%.

שאלון/ מספר נשאל	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Q1	כן	לא	לא	לא	כן	כן	לא	לא	לא	לא	לא	כן	לא	לא
Q2	כן	כן	כן	לא	לא	כן	לא	לא	כן	כן	לא	כן	כן	לא

תשובות סופיות

- (1) נדחה את H_0 .
- (2) א. 0.0099 ב. תקטן.
- (3) א. מבחן פישר. ב. 0.8112 ג. לא נדחה H_0 .

קירוב נורמלי למבחן פישר – רקע

כאשר המדגמים גדולים דיו ניתן לבצע קירוב נורמלי למבחן פישר.
אחד מכללי האצבע לקרוב הנורמלי אם כל ארבעת הביטויים הבאים גדולים מ-7.5:

$$\frac{(A+C)^2}{N} \quad \frac{(B+D)^2}{N} \quad \frac{(A+B)^2}{N} \quad \frac{(D+C)^2}{N}$$

אך יתכן שחוקרים שונים ישתמשו בכללי אצבע אחרים.
נתייחס ל- A בתור משתנה מקרי המתפלג נורמלית עם התוחלת והשונות הבאות:

$$\begin{aligned} E(A) &= \frac{(A+B)(A+C)}{N} V(A) \\ &= \frac{(A+B)(A+C)(B+D)(C+D)}{N^2(N-1)} \end{aligned}$$

דוגמה:

מעוניינים לבדוק האם שיעורי עזר יעילים בשיפור ההישגים. נלקחו 2 כיתות בנות 40 תלמידים כל אחת. בכיתה אחת נתנו שיעורי עזר ובכיתה שנייה לא נתנו שיעורי עזר. בכיתה שנתנו שיעורי עזר 10 נכשלו ובכיתה ללא שיעורי עזר 16 נכשלו. מה המסקנה ברמת מובהקות של 5%?

שאלות

- (1) כדי לבדוק אם חיסון חדש לכלבים מסייע בהפחתת ההדבקות במחלה מסוימת, נערך ניסוי שבו 50 כלבים קיבלו חיסון ו-50 לא קיבלו חיסון. מבין הכלבים שחוסנו 10 כלבים נדבקו במחלה, ומבין הכלבים שלא חוסנו 18 נדבקו במחלה. מהי המסקנה ברמת מובהקות 0.05?
- (2) מחקר מעוניין לבדוק האם אכילת שוקולד משפיעה על רמת הסרטונין בדם. נלקחו 102 אנשים ברמת בריאות דומה. הם חולקו באקראי לשתי קבוצות: 52 קיבלו שוקולד ו-50 לא. בדקו את רמת הסרטונין בדם בשתי הקבוצות: בקבוצת השוקולד ל-18 אנשים הייתה רמת סרטונין הנחשבת לגבוהה. בקבוצה שלא קבלה שוקולד ל-11 הייתה רמת סרטונין הנחשבת לגבוהה. א. מהי רמת המובהקות המינימלית לדחיית השערת האפס? ב. מה המסקנה ברמת מובהקות של 5%?

תשובות סופיות

- (1) נדחה H_0 .
- (2) א. 1. ב. לא נדחה H_0 .